

John Locke

Anden afhandling om styreformen

*Et essay om borgerstyrets sande
oprindelse, rækkevidde og formål*

Oversættelse, indledning og noter
ved Niels Henningsen

1996

REDAKTION FILOSOFI

DET **lille** FORLAG

5. Om ejendom

25. Hvad enten vi lytter til vor naturlige fornuft, som fortæller os, at menneskene, når de en gang er født, har ret til deres opretholdelse og følgende til mad og drikke og alt, hvad naturen kræver for deres underhold, eller vi lytter til åbenbaringen, som beretter for os om det, som Gud tilstod Adam og Noah og hans sønner i verden, er det meget klart, at Gud, som kong David siger (Sal.115,16), 'har givet jorden til menneskenes børn', givet den til menneskeslægten i fællesskab. Hvis dette forudsættes, finder nogle det svært begribeligt, hvordan nogen nogensinde kunne komme til at have nogetsomhelst som sin ejendom. Jeg vil ikke stille mig tilfreds med det svar, at hvis det skulle være vanskeligt at forklare ejendom ud fra en antagelse om, at Gud gav verden til Adam og hans efterkommere i fællesskab, er det umuligt, at noget menneske undtagen en universel monark (3) skulle kunne have nogen ejendom ud fra en antagelse om, at Gud gav verden til Adam og hans arvinger efter tur, idet alle øvrige efterkommere var udelukket herfra. Men jeg skal bestræbe mig på at vise, hvordan mennesker kunne komme til at have ejendom på flere områder af det, som Gud gav menneskeslægten i fællesskab, og dét uden nogen udtrykkelig pagt med alle de andre.

26. Gud, som har givet verden til menneskene i fællesskab, har også givet dem at gøre brug af deres fornuft til størst mulig fordel for livets bekvemmeligheder. Jorden og alt, hvad den rummer, er givet til menneskene til støtte og velbehag for deres tilværelse. Og selv om alle frugter, som den naturligt frembringer, og dyr, som den nærer, tilhører menneskeheden i fællesskab, sådan som naturen af sig selv frembringer sit eget, og ingen oprindeligt hersker særskilt over noget heraf med udelukkelse af alle andre mennesker, sådan som det foreligger i sin naturlige tilstand, så må der dog nødvendigvis være en måde til at tilegne sig disse frembringelser, der er givet til brug for menneskene, før de kan være til nytte og gavn for det enkelte menneske. Den frugt eller det dyrekød, som ernærer den vilde indianer, som ikke kender til nogen indheg-

ning og blot bebor noget af det fælles, må, for at det kan tjene til hans livs opretholdelse være hans og dét således (det vil sige som en del af ham), at en anden ikke længere kan have nogen ret til det.

27. Selv om jorden og alle lavere skabninger er fælles for alle mennesker, så har hvert menneske dog en ejendom i sin egen person. Ingen undtagen han selv har nogen ret til denne. Hans krops arbejde og hans hænders værk er, har vi lov til at sige, i egentlig forstand hans. Hvad han således end fjerner fra den tilstand, som naturen har forsynet det med og overladt det i, har han tilført sit arbejde og tilføjet noget, som er hans eget, hvorved han gør det til sin ejendom. Når det af ham er blevet fjernet fra den fælles tilstand, som naturen anbragte det i, har det ved dette arbejde noget knyttet til sig, som udelukker andre mennesker fra den fælles ret. For da dette arbejde er den arbejdendes ubestridelige ejendom, kan ingen anden end han have ret til det, som én gang er blevet føjet til, i al fald ikke dér, hvor der er nok og lige meget godt af det fælles tilbage for andre.

28. Den, der ernærer sig af de ager, han samlede op under et egetræ, eller af de æbler, han samlede sammen fra skovens træer, har bestemt tilegnet sig dem. Ingen kan nægte, at denne føde er hans. Jeg spørger da: Hvornår begyndte de at være hans? Da han forøjede dem? Eller da han spiste dem? Eller da han kogte dem? Eller da han tog dem med sig hjem? Eller da han samlede dem op? Og det er klart, at hvis ikke den første opsamling gjorde dem til hans, var der intet andet, der kunne gøre det. Dét arbejde satte et skel mellem dem og det fælles. Det føjede noget mere til dem, end naturen, altings fælles moder, havde gjort; og således blev de hans private ret og adkomst. Og vil nogen sige, at han ikke havde nogen ret til de ager eller æbler, han på denne måde tilegnede sig, fordi han ikke havde hele menneskeslægstens samtykke til at gøre dem til sine? Var det et tyveri således at tage til sig selv, hvad der fælles tilhørte alle? Hvis et sådant samtykke var nødvendigt, var mennesket død af sult, trods alt det rigelige, Gud havde givet det. Ved noget, der efter overenskomst er fælles, ser vi, at

ejendommen begynder med, at nogen tager en del af, hvad der er fælles og fjerner det fra den tilstand, naturen efterlader det i; for uden dette er det fælles ikke til nogen gavn. Og det at tage den ene eller den anden del kræver ikke alle de andre fællers udtrykkelige samtykke. Det græs, min hest har tygget, det tørv, min tjener har skåret, og den malm, jeg har gravet op på et eller andet sted, hvor jeg har en fælles ret med andre til det, bliver min ejendom uden nogen andens anvisning eller samtykke. Det arbejde, der var mit og som fjernede alt dette fra den fælles tilstand, det var i, har hæftet min ejendom på det.

29. Gør man et udtrykkeligt samtykke fra enhver fælle nødvendigt for, at nogen kan tilegne sig nogen del af det fælles givne, kunne børn eller tjenere ikke tage for sig af det kød, som deres fader eller herre havde forsynet dem med i fællesskab, uden at anvise enhver af dem hans særlige del. Selv om vandet, der rinder i kilden, er enhvers, hvem kan så alligevel betvivle, at dét i krukken kun er hans, som har øst det i? Han har ved sit arbejde taget det ud af hænderne på naturen, hvor det var fælles og ligeligt tilhørte alle hendes børn, og derved tilegnet sig selv det.

30. Ved denne fornuftens lov kommer hjerten til at tilhøre den indianer, som har dræbt den, og må være den mands gods, som har brugt sit arbejde på det, selv om det før var fælles ret for enhver. Og blandt dem, der regnes for den civiliserede del af menneskeslægten og som har lavet stadig flere positive love til at fastslå ejendom, findes stadig denne oprindelige naturens lov i forbindelse med ejendom over det, der før var fælles; og i kraft heraf er de fisk, nogen fanger i havet, der vedvarende er fælles for alle mennesker, eller det rav, nogen finder dér, blevet den mands ejendom, der ved sit arbejde gør sig umage og udskiller det fra den fælles tilstand, naturen har efterladt det i. Og selv hos os anses den hare, som en eller anden jager, for at være hans, som forfølger den under jagten. For hvem der end har brugt så meget arbejde på at opspore og jage dette dyr, der stadig anses for fælles eje og ikke er nogens private besiddelse, har derved fjernet det fra naturens tilstand, hvori det var fælles for alle, og gjort det til sin ejendom.

31. Herimod vil der måske indvendes, at hvis det at samle agern eller andre frugter op fra jorden osv. giver én ret til dem, så kan enhver lægge beslag på lige så meget han vil. Der- til svarer jeg: sådan er det ikke. Den samme naturens lov, der på denne måde giver os ejendom, begrænser også denne ejen- dom. »Gud har givet os rigeligt af alting« (1.Tim.6,17) er for- nuftens beændede stemme. Men hvortil har han givet os det? Til at nyde. Så meget som nogen kan gøre brug af, før det for- dæves, så meget må han ved sit arbejde fastslå som sin ejen- dom. Hvad end der er herudover, er mere end hans andel og tilhører andre. Intet blev skabt af Gud, for at menneskene skulle fordærve eller ødelægge det. Og når man betænker al den rigdom på naturlige forråd, der længe var i verden, og hvor få forbrugere der var, og hvor lille en del af dette forråd, én mands driftighed kunne beslaglægge og optage til skade for andre, og da især når man holdt sig inden for de grænser, som fornuften har sat for, hvad man kunne få gavn af, så kun- ne der derfor kun være ringe anledning til kiv og strid om en således erhvervet ejendom.

32. Men da hovedgrundlaget for ejendom nu ikke er jor- dens frugter eller de vilde dyr, der lever af den, men jorden selv som det, der rummer og bærer alt andet, mener jeg, at det står klart, at også ejendom af jord erhverves på samme måde. Så meget land som en mand tilsår, beplanter, forbedrer, op- dyrker og kan forbruge udbyttet af, så meget er hans ejen- dom. Ved sit arbejde indhegner han det så at sige fra det fæl- les. Ej heller vil det ugyldiggøre hans ret at sige: »Enhver an- den har lige så stor ret til det, og derfor kan han ikke tilegne sig det eller indhegne det uden alle sine fællers og dermed hele menneskehedens samtykke.« Da Gud gav verden til fæl- les for alle mennesker, bød han også mennesket at arbejde, og de trange vilkår krævede det tillige af mennesket. Gud og fornuften bød det at underlægge sig jorden, dvs. forbedre den til livets fremme, og at nedlægge noget i den, som var men- neskets eget, nemlig dets arbejde. Han, der i lydighed mod dette Guds bud, underlagde sig, pløjede og tilsåede en hvil- kensomhelst del af jorden, knyttede dermed noget til den,

som var hans ejendom, som en anden ikke havde noget krav på og heller ikke kunne tage fra ham uden at krænke ham.

33. Ej heller var det til skade for noget andet menneske at tilegne sig et stykke land gennem at forbedre det, eftersom der stadig var nok og lige så godt land tilbage, og mere end de endnu uforsynede kunne bruge. Så i virkeligheden var der al- drig mindre tilbage til de andre som følge af en mands ind- hegning til sig selv. For den, der efterlader meget som en an- den kan gøre brug af, tager jo så at sige slet ingenting. Ingen kunne føle sig krænket af, at en anden drak en nok så god slurk, når han havde en hel flod med det samme vand tilbage at slukke sin tørst i. Og om det er land eller vand, når bare der er nok af det, gør ingen forskel.

34. Gud gav verden til menneskene i fællesskab, men efter- som han gav dem den, for at de kunne nyde størst mulig gavn i livet af den, kan det ikke antages, at han mente, at den altid skulle forblive fælles og uopdyrket. Han gav den verden til brug for den flittige og fornuftige (og arbejdet skulle være hans retmæssige adkomst til den) og ikke til hvad der måtte behage den trættekære og stridslystne. Den, der havde ligeså meget at nyttiggøre som det, der allerede var optaget, behø- vede ikke beklage sig og burde ikke røre ved noget, der allere- de var nyttiggjort ved en andens arbejde. Hvis han gjorde det, er det klart, at han efterstræbte udkommet af en andens an- strengelser, som han ikke havde nogen ret til, og ikke den jord, som Gud havde givet ham fælles med andre at arbejde på, og som der var lige så meget tilbage af som det, der allerede var taget i besiddelse, og mere end han i sin flid kunne stille no- get op med.

35. Det er sandt nok, at fælles jord i England eller noget an- det land med et styre, hvor der er rigeligt med mennesker, som har penge og driver handel, kan ingen indhegne eller til- egne sig noget af uden sine fællers samtykke, fordi den efter overenskomst er udlagt som fællesjord, nemlig ved landets lov, som ikke må brydes. Og selv om den måtte være fælles for nogle mennesker, er den det ikke for hele menneskeheden, men er fælles ejendom i dét land eller dét sogn. Desuden vil-

le det tiloversblevne efter en sådan indhegning ikke være lige så godt for de andre fæller i samfundet som det hele var, da alle endnu kunne gøre brug af det – dengang det var helt anderledes, da den fælles jord først blev befolket. Den lov, mennesket stod under, var snarere *for* en tilegnelse. Gud bød og menneskets behov tvang det til at arbejde. Så var det hans ejendom, som ikke kunne tages fra ham, hvor han end havde berammet den. Og derfor ser vi, at det at underlægge sig og dyrke jorden hører sammen med at være herre over den. Det ene gav adkomst til det andet. Så at Gud ved at byde os at underlægge os jorden ligeså meget bemyndigede os til at tilegne os den. Og vilkåret for menneskets liv, som kræver arbejde og stof at bearbejde, medfører nødvendigvis privat ejendom.

36. Omfanget af ejendom har naturen afstukket godt med udstrækningen af menneskets arbejde og livets bekvemmeligheder: intet menneske kunne ved sit arbejde underlægge sig eller tilegne sig alt og heller ikke nyde og forbruge mere end en lille del, så at det derfor var umuligt for noget menneske at gøre indgreb i en andens ret eller at forskaffe sig en ejendom ved at tilsidesætte naboen, der jo stadig havde plads nok til en lige så god og stor besiddelse som før den andens beslaglæggelse. Dette omfang begrænsede hvert menneskes besiddelse til en meget beskeden del, som han kunne tilegne sig uden at skade nogen anden, dengang i tidernes morgen, da menneskene var mere i fare for at gå til grunde, når de kom væk fra hinanden i jordens uhyre vildnis, end for at indsnæveres af mangel på plads at slå sig ned på. Og det samme omfang kan stadig lade sig gøre uden at skade nogen, så befolket som verden ellers lader til at være. For antager vi, at en mand eller familie var i den tilstand, menneskene var i, da de befolkede verden med Adams eller Noahs børn, og at han slog sig ned i en øde egn i det indre Amerika, ville vi se, at hans besiddelse, efter det mål vi har angivet, ikke ville være særligt store eller selv i dag skade nogen mennesker eller give dem grund til at beklage sig og føle sig krænket af hans indtrængen, og dét skønt menneskeheden nu har spredt sig ud i alle hjørner af verden og langt overgår det ringe antal, den var i begyndel-

sen. Ja, uopdyrket er al den megen jord af så ringe værdi, at jeg har hørt det påstået, at selv i Spanien må en mand gerne pløje, så og høste i fred for andre på jord, han ikke har andet krav på end sin blotte brug af det. Og omvendt er indbyggere ne ham taknemmelige for, at han ved sin foretagsomhed på forsømt og følgende brakliggende jord har forøget det forråd af korn, som de selv manglede. Men lad dette nu være, hvad det være vil, det vil jeg ikke lægge nogen særlig vægt på; men det tør jeg frejdigt påstå, at den samme regel for ejendom, nemlig at hver mand burde have netop så meget, som han kan gøre brug af, stadig ville stå sig i verden uden at begrænse nogen, eftersom der er land nok i verden til at klare dobbelt så mange indbyggere, om ikke opfindelsen af penge og den stiltiende overenskomst mellem folk om at tillægge dem værdi (ved samtykke) havde indført større besiddelser og en ret til dem. Hvordan det er sket, vil jeg senere vise mere udførligt.

37. Sikkert er det, at i begyndelsen, før begæret om at have mere, end mennesket behøvede, havde forandret tingenes indre værdi, som alene beror på deres nytte for menneskets liv, og før menneskene var blevet enige om, at et lille stykke gult metal, som kunne holde sig uden at svinde eller forfalde, skulle være ligeså meget værd som et stort stykke kød eller en hel bunke korn, da havde menneskene ved deres arbejde hver for sig ret til at tilegne sig så meget af naturens forekomster, som enhver kunne forbruge; hvilket dog ikke kunne være ret meget eller til skade for andre, hvor der stadig var lige rigeligt til dem, der ville være lige så foretagsomme. Lad mig hertil føje, at den, der tilegner sig jord gennem sit arbejde, ikke forringer, men forøger menneskehedens fællesforråd. For de levnedsmidler, mennesket har brug for og som afkastes af en halv hektar indhegnet og opdyrket jord, er, for nu at sige det enkelt, ti gange så mange som de, der afkastes af en halv hektar jord af samme frugtbarhed, der ligger brak som fælles jord. Og den, der indhegner jord og får flere livsfornødenheder ud af fem hektarer end han kunne få ud af halvtreds, som var overladt til naturen, kan derfor med rette siges at give 45 hektarer til menneskeheden. For hans arbejde forsyner ham

nu med forråd ud af fem hektarer, som kun ville være udbyttet af halvtreds, som var fælles. Jeg har her anslået den opdyrkede jord meget lavt ved blot at sætte dens udbytte som ti til en, skønt det langt snarere er hundrede til en. For jeg spørger, om et halvt tusind hektarer i Amerikas vilde skove og uopdyrkede ødemark, overladt til naturen uden nogen forbedring, pløjning eller landbrug, yder de trængende og fattige indbyggere ligeså mange livsfornødenheder som fem hektarer ligeså frugtbart land i Devonshire gør, hvor de er veldyrket?

Før tilegnelsen af jord skaffede både den, der samlede så mange vilde frugter, og dræbte, fangede eller tæmmede så mange af de vilde dyr, han kunne, og den, der lagde sine kræfter og sit arbejde i at ændre nogen af naturens egne frembringelser fra denne tilstand, sig derved en ejendom i dem. Men hvis de gik til grunde i hans besiddelse uden at der var gjort ret brug af dem, hvis frugterne rådnhede eller vildtet fordævedes, før han nåede at fortære det, forbrød han sig mod naturens fælles lov og var strafskyldig; han trængte dermed ind på sin nabos andel, for hans ret rakte ikke længere end til hans egen brug af livsfornødenheder.

38. Den samme målestok styrede også jordbesiddelse: hvad end én pløjede og høstede, lagde op og gjorde brug af, uden at det fordærvedes, havde han sin særlige ret til; hvad end han indhegnede og kunne fodre og nyttiggøre for sig, dét kvæg og udbytte var også hans. Men hvis enten græsset i hans indhegning visnede på stedet, eller frugten af hans beplantning gik til grunde uden at kunne plukkes og lægges op, måtte den ene del af jorden, trods dens indhegning, stadig betragtes som øde og kunne ligeså godt besiddes af en anden. I begyndelsen kunne Kain derfor tage så meget jord, han kunne pløje, og gøre det til sit eget land og alligevel lade nok være tilbage til Abels får at græsse på; nogle få hektarer var nok for begges besiddelser. Men som der blev flere og større familier, som ved flid forøgede deres forråd, øgedes deres besiddelser sammen med deres behov; dog var den anvendte jord i almindelighed ikke fastlagt som ejendom, førend de sluttede sig sammen, slog sig ned og byggede byer; så kom de ved samtykke med ti-

den til at udstikke grænser for deres særskilte områder og enes om skel mellem sig og deres naboer, og gennem egne love fastlagde de ejendommene i deres eget samfund. For vi ser, at man i den del af verden, som først blev beboet og derfor også er mest befolket, ligesom helt tilbage i Abrahams tid, tit vandrede frem og tilbage med de flokke og hjorder, som var deres underhold; og Abraham gjorde det endda i et land, hvor han var en fremmed. Hvoraf det er klart, at i det mindste en stor del af jorden lå fælles hen, og at indbyggerne ikke så en værdi i den eller hævdede ejendom til mere, end de gjorde brug af. Men da der ikke var plads nok på det samme sted for deres hjorder til at græsse sammen på, skiltes de i enighed, ligesom Abraham og Lot gjorde (1.Mos.13,5), og udvidede deres græsgange, hvor de fandt det bedst. Og af samme grund drog Esau fra sin fader og sin broder og slog sig ned på Seirbjerget (1.Mos.36,6).

39. Og uden at antage et eget herredømme og en egen ejendom over hele verden for Adam alene, hvad der på ingen måde kan bevises, lige så lidt som nogen andens ejendom herudfra, men derimod ved at antage, at verden blev givet, som den var, til menneskenes børn i fællesskab, ser vi, hvordan arbejde kunne forskaffe mennesker særskilte krav på forskellige dele af verden, til brug for hver især; og der kunne herved hverken være tvivl om retten eller anledning til strid.

40. Ej heller er det så mærkeligt, som det måske kan synes ved første øjekast, at ejendom gennem arbejde skulle have større værdi end den fælles jord. For det er i sandhed arbejde, der giver forskellen i værdi på enhver ting; og enhver kan jo overveje, hvad forskellen er mellem en halv hektar brak jord beplantet med tobak eller sukker eller tilsæt med hvede eller byg og så en halv hektar af den samme jord, som er fælles og uopdyrket, og han ville se, at forbedringen gennem arbejde skaber langt den største del af værdien. Jeg tror, at det vil være for beskedent at sige, at af jordens frembringelser, som er nyttige for menneskets liv, er de $\frac{1}{10}$ virkninger af arbejde; ja, hvis vi vil beregne tingene rigtigt, sådan som de bliver til brug for os, og anslå de forskellige omkostninger ved dem, hvad i dem

der alene skyldes naturen og hvad arbejdet, vil vi finde, at for de fleste af dem må de $\frac{1}{100}$ helt tilskrives arbejdet.

41. Der kan ikke findes noget tydeligere bevis herpå end Amerikas forskellige folk, som er rige på land og fattige på livets bekvemmeligheder, men som naturen har forsynet så gavmildt som nogen med en frugtbar jord, der er egnet til i overflod at frembringe, hvad der kan tjene til føde, klæder og nydelser, og dog på grund af mangel på forbedring gennem arbejde ikke har $\frac{1}{100}$ af de bekvemmeligheder, vi nyder; og en konge over et stort og frugtbart område dér spiser, bor og er klædt dårligere end en daglejer i England.

42. For at gøre dette en smule tydeligere kan vi bare følge nogle af de almindelige livsfornødheder gennem deres forskellige forløb, før de bliver til brug for os, og se, hvor meget de modtager af deres værdi fra menneskers flid. Brød, vin og klæder er dagligdags ting og rigeligt af, og dog skulle agern, vand og løv og skind udgøre brød, drikke og klæder for os, om ikke arbejdet forsynede os med disse mere nyttige varer. For det, som brød er mere værd end agern, vin end vand og klæder eller silke end løv, skind eller mos, beror helt på arbejde og flid. Det ene er føde og klæder, som naturen af sig selv forsyner os med, det andet fornødheder, som vor flid og anstrengelser forarbejder til os, og hvor meget de sidste overgår de første i værdi, vil enhver, der har regnet det ud, få at se og dermed også, at arbejde skaber størstedelen af de tings værdi, som vi nyder i denne verden; og den jord, som frembringer råstofferne, er næsten ikke værd at tage i betragtning og er i al fald så lidt, at endda blandt os er der land overladt helt til naturen, som ikke er forbedret gennem græsgange, pløjning eller beplantning og med rette kaldes øde; og vi vil se, at udbyttet af det næsten ingenting er. Dette viser, hvor meget antallet af mennesker må foretrækkes for omfanget af landområder, og at forøgelsen af land og retten til at udnytte det er den store kunst at styre. Og den fyrste, der vil være så vis og guddommelig, at han gennem fastlagte frihedslove beskytter og opmuntrer til menneskenes ærlige flid mod magtovergreb og snævre partiinteresser, vil snart være sine naboer overle-

gen. Men herom senere. Nu tilbage til den forhåndenværende drøftelse.

43. En halv hektar jord, der her bærer tyve skæpper hvede, og en halv hektar i Amerika, som med det samme landbrug ville gøre det samme, er uden tvivl af samme naturlige egen-værdi. Men det udbytte, som menneskene modtager fra den ene, er på et år dog 5 pund værd og fra den anden muligvis ikke en penny, hvis hele det udbytte, en indianer havde af den, skulle vurderes og sælges her; i det mindste kan jeg roligt sige ikke $\frac{1}{1000}$ værd. Det er altså arbejdet, der giver jorden størstedelen af dens værdi, uden det ville den knap nok være noget værd; det er arbejdet, vi skylder størstedelen af alle jordens nyttige frembringelser, for det, som halmen, klidet, brødet af den halve hektar hvede er mere værd end udbyttet fra en halv hektar lige så god jord, som er uopdyrket, er altså sammen en virkning af arbejdet. For det er ikke blot den pløjendes anstrengelser, den høstendes og tærskendes slid og bagerens sved, der skal regnes med til det brød, vi spiser; men de menneskers arbejde, der tæmmede okserne, der udgravede og bearbejdede jernet og stenene, der fældede og formede det tømmer, der bruges til ploven, møllen, ovnen eller nogen af de andre redskaber, som der behøves uhyre mange af til dette korn, må lige fra det er sædekorn, der sås, til det er blevet til brød, må altså sammen skrives på arbejdsposten i regnskabet og betragtes som en virkning heraf; naturen og jorden bidrog kun med det næsten værdiløse råstof, som den har i sig selv. Det ville blive til en forunderlig liste over alt det, som vor flid fører til og anvender ved ethvert stykke brød før vi kan nyde det, hvis vi skulle opspore dem: jern, træ, læder, bark, tømmer, sten, mursten, kul, kalk, klæde, farvestof, beg, tjære, master, reb og alt hvad der er blevet brugt til det skib, der bragte de varer, der blev brugt af enhver af arbejderne til noget af det arbejde – altså sammen noget, som det ville være nærmest umuligt og i al fald for omstændeligt at opregne.

44. Det bliver af alt dette indlysende, at selv om naturens forekomster er givet til fælles, havde mennesket dog (ved at være herre over sig selv og ejermand til sin egen person og

dens handlinger og arbejde) i sig selv det store grundlag for ejendommen, og den vigtigste del af, hvad han anvendte på sit livs underhold og sin tryghed, efter at opfindelser og kunster havde forbedret livsfornødenhederne, var fuldkommen hans eget og tilhørte ikke også andre i fællesskab.

45. Således gav arbejdet i begyndelsen en ejendomsret, hvorsofthelst det passede én at anvende det på noget fælles, som der i lang tid var mest af og stadig er mere af end menneskeheden kan bruge. Menneskene nøjedes i begyndelsen for det meste med det, naturen af sig selv tilbød til deres for-
nødenheder; men senere (i de dele af verden, hvor forøgelsen af befolkningen og af forsyningerne ved brugen af penge hav-
de gjort jorden knap og således af en vis værdi) fastsatte de
forskellige samfund grænserne for deres landområder og ord-
nede ved lov samfundets privatejendomme og fastlagde såle-
des ved aftale og overenskomst den ejendom, som arbejde og
flid havde lagt grunden til; og de forbund, der er blevet slut-
tet mellem adskillige stater og kongeriger, enten udtrykkeligt
eller stiltiende, og som forkaster ethvert krav på og enhver ret
til land, der er i den andens besiddelse, har efter fælles sam-
tykke opgivet fordringerne på deres naturlige fællesret, som
de oprindelig havde til de lande, og har således efter udtryk-
kelig overenskomst indbyrdes fastlagt ejendomsforholdene i
de enkelte dele og områder af Jorden. Dog findes der stadig
store strøg af jord, som ligger øde hen (hvis indbyggere ikke
har sluttet sig til resten af menneskeheden ved at samtykke i
brugen af fælles penge) og er mere end det folk, der bebor
dem, kan gøre brug af, og dermed stadig fælles, selv om dette
næppe forekommer hos den del af menneskeheden, der har
samtykket i brugen af penge.

46. Størstedelen af det, der er virkelig nyttigt for menneskets liv, og som tilværelsens krav fik de første fæller i verden til at se sig om efter, ligesom i dag i Amerika, er almindeligvis noget af kort varighed, som vil gå i forfald og til grunde af sig selv, hvis det ikke forbruges og anvendes. Guld, sølv og diamanter er ting, som tilbøjelighed eller overenskomst mere end virkelig brug og nødvendigt livsunderhold har lagt en

værdi i. Af de gode ting, som af naturen var til fælles, havde nu enhver, som allerede nævnt, ret til så meget som han kunne bruge, og alt hvad han kunne indvirke på med sit arbejde var hans ejendom. Alt hvad hans flid kunne udstrække sig til og forandre fra den tilstand, naturen havde givet det, var hans. Den, der samlede et hundrede skæpper agern eller æbler, havde dem derved som sin ejendom; de var hans gods, så snart de var samlet. Han skulle kun se til at bruge dem, før de forrådedes; for ellers tog han mere end sin del og røvede fra andre. Og det var sandelig tåbeligt såvel som uhæderligt at ophobere mere end han kunne bruge. Hvis han gav en del bort til en eller anden, så at det ikke gik ubrugt til grunde i hans besiddelse, var det også en brug, han gjorde af det. Og hvis han byttede blomster, der ville have rådneth op på en uge, for nødder som han kunne spise af over et helt år, gjorde han ingen skade; han spildte ikke det fælles forråd, ødelagde intet af den lod af goder, der tilhørte andre, så længe som intet gik ubrugt til grunde mellem hans hænder. Og fremdeles, hvis han ville give sine nødder væk for et stykke metal, i glæde over dets farve, eller udveksle sine får for muslingeskaller eller uld for en glimtende sten eller en diamant for at have dem hos sig hele sit liv, trængte han ikke ind på andres rettigheder, hvor meget af alt dette han end opdyngede, som han havde lyst til; for han overskred ikke grænserne for sin retmæssige ejendom ved den blotte størrelse af sine besiddelser, men kun ved at noget gik til grunde ubrugt.

47. Og således tilkom brugen af penge, som en varig ting, som menneskene kunne beholde uden at fordærve, og som mennesker ved gensidigt samtykke kunne bytte til virkelig nyttige, men forgængelige midler til livets opretholdelse.

48. Og som forskellige grader af flid var egnet til at give mennesker ejendom af forskelligt mål, således gav opfindelsen af penge dem lejlighed til at beholde og forøge den. For lad os tænke os en ø adskilt fra al mulig samkvem med resten af verden og hvor der kun er en hundrede familier, men får, heste og køer tillige med andre nyttige dyr, sunde frugter og jord nok til hundrede tusinde gange flere mennesker, men derud-

over intet, der lod sig bruge som penge, fordi øen kun råder over noget fælles eller forgængeligt: hvad grund kunne nogen så have dér til at forøge sine besiddelser ud over hvad familien behøver til en rigelig forsørgelse, af det som de selv måtte enten frembringe ved egen flid eller bytte til ligeså forgængelige, nyttige varer med andre? Hvor der ikke er noget, der både er varigt og sparsomt forekommende og så værdifuldt, at det ophobes, dér vil menneskene ikke være tilbøjelige til at forøge deres jordbesiddelser, om det så var nok så rigeligt og frit for dem at tage af. For jeg spørger: hvilken værdi skulle en mand tillægge 5.000 eller 50.000 hektarer fremragende jord, allerede opdyrket og også velforsynet med kvæg, midt i det indre Amerika, hvor han dog ikke kan nære noget håb om at handle med andre dele af verden for at skaffe sig penge ved salget af sine frembringelser? Det ville ikke være værd at indhegne, og vi ville se ham give alt, hvad der rakte ud over underholdet for ham og hans familie, tilbage til den vilde natur, der er fælles for alle.

49. Således var hele verden i begyndelsen Amerika og det endnu mere end det er nu, for sådan noget som penge fandtes intetsteds. Find frem til noget, der blandt en mands naboer har penges brug og værdi, og du skal straks se den samme mand begynde at forøge sine besiddelser.

50. Men eftersom guld og sølv som noget lidet nyttigt for menneskets liv i forhold til føde, klæder og køretøj kun får deres værdi fra menneskenes samtykke, mens arbejdet dog hovedsagelig udgør målestokken, er det klart, at menneskene er enedes om en uforholdsmæssig og ulige besiddelse af jorden, idet de ved et stiltiende og frivilligt samtykke har fundet ud af en måde, hvorpå en mand med rimelighed kan besidde mere jord end han selv kan bruge udbyttet af, nemlig ved at veksle overskuddet til guld og sølv, som kan ophobes uden at skade nogen, fordi disse metaller ikke fordærvs eller går i forfald hos den, der besidder dem. Denne fordeling af ting i ulige, private besiddelser har menneskene muliggjort uden for samfundets grænser og ikke ved nogen overenskomst, men blot ved at tillægge guld og sølv en værdi og stiltiende enes om

brugen af penge. For i stater regulerer lovene ejendomsretten, og besiddelsen af jord er fastsat af positive vedtægter.

51. Og således tror jeg, at det er meget nemt at forestille sig, hvordan arbejdet i begyndelsen kunne begrunde et krav på ejendom til det i naturen fælles, og hvordan anvendelsen heraf også begrænsede ejendommen. Så at der dengang ikke kunne opstå nogen grund til strid om adkomst eller nogen tvivl om størrelsen af ens besiddelse. Ret og belejlighed følges ad, for ligesom et menneske havde ret til alt hvad han kunne bruge sit arbejde på, således havde han ingen fristelse til at arbejde for mere end han kunne gøre brug af. Dette gav ingen anledning til strid om adkomst eller til overgreb på andres ret; hvor meget enhver tog til sig selv, var let at se, og det var både unyttigt og uhæderligt at tage for meget til sig selv eller tage mere end man behøvede.

5 / KARL MARX

From the early nineteenth century on, as the dehumanizing effects of industrial capitalism became increasingly evident, opposition to the received justification of property came from many quarters – utopian socialists (St Simon, Fourier, Owen), young Hegelians (Feuerbach, Hess), philosophic anarchists (Proudhon), Christian socialists (F.D. Maurice, Charles Kingsley), romantic celebrators of pre-industrial society (Carlyle), and closer analysts of the society and economy of their time (Marx and Engels). By far the most influential of these was Marx. His incisive analysis of the political economy of capitalism, his outraged ethical rejection of its reduction of human beings to commodities, and his argument that that reduction was required by the property relations of capitalism, gave his work a strength which is more formidable in the twentieth century than it was when he wrote. He followed Rousseau, and many of the early nineteenth century socialists, in giving a historical dimension to the institution of property and to human nature, but his analysis of that history was better informed and more solidly based than theirs.

Marx wrote so much that it is difficult to choose a few extracts which could convey the richness of his thinking. To appreciate it at all fully one would need to consult, in addition to the extracts presented here, the *Economic-Philosophic Manuscripts* (1844), and the *Critique of the Gotha Programme* (1875). Here there is only room to present his popular analysis in the famous *Communist Manifesto* (1848), and a brief but striking part of the fuller analysis, in part VIII of volume I of *Capital* (1867), which gives much more historical depth.

Uddrag af det

Kommunistiske Manifest (1848),

her gengivet fra Marx/Engels:

Udvalgte skrifter I, side 39-43,

Forlaget Tiden, København 1973

Afskaffelsen af bestående ejendomsforhold er ikke noget, der er særegent for kommunismen.

Alle ejendomsforhold har ustandselig skiftet, de har været underkastet en stadig historisk udvikling.

Den franske revolution f. eks. afskaffede de feudale ejendomsforhold til fordel for de borgerlige.

Det, der karakteriserer kommunismen, er ikke afskaffelsen af ejendom overhovedet, men afskaffelsen af den borgerlige ejendom.

Men den moderne borgerlige privatejendom er det sidste og mest fuldendte udtryk for den måde at frembringe og tilegne sig produkterne på, som beror på klassemodsætninger, på nogles udbytning af andre¹³.

I denne forstand kan kommunisterne sammenfatte deres teori i det ene udtryk: ophævelse af privatejendommen.

Man har bebrejdet os kommunister, at vi ville afskaffe den personligt erhvervede ejendom, den, man har skaffet sig ved sit eget arbejde, den ejendom, som siges at være grundlaget for al personlig frihed.

virtkelyst og selvstændighed. Ejendom, som man har skaffet sig ved eget arbejde, selv har erhvervet, selv har tjent! Mener I småborgernes, småbøndernes ejendom, som gik forud for den borgerlige ejendom? Den behøver vi ikke at afskaffe, industriens udvikling har afskaffet den og afskaffer den stadig hver dag.

Eller mener I den moderne borgerlige privatejendom?

Men skaber lønarbejdet — proletarens arbejde — ejendom til proletaren? Absolut ikke. Det skaber kapital, d.v.s. ejendom, som udbytter lønarbejdet, og hvis vækst er betinget af, at den skaber nyt lønarbejde, som atter kan udbyttes. Ejendommen i sin nuværende form hviler på modsetningen mellem kapital og lønarbejde. Lad os se nærmere på de to sider af denne modsætning.

At være kapitalist vil ikke blot sige at indtage en rent personlig, men en samfundsmæssig stilling i produktionen. Kapitalen er et samfundsmæssigt produkt og kan kun sættes i bevægelse ved mange samfundsmedlemmers, ja i sidste instans kun ved alle samfundsmedlemmers fælles aktivitet.

Kapitalen er altså ikke nogen personlig magt, men en samfundsmæssig magt.

Når altså kapitalen bliver forvandlet til samfundsmæssig ejendom, som tilhører alle samfundets medlemmer, så er det ikke personlig ejendom, der forvandles til samfundsmæssig ejendom. Det er kun ejendommens samfundsmæssige karakter, der forandres. Den mister sin klassekarakter.

Lad os se på lønarbejdet.

Gennemsnitsprisen på lønarbejdet er arbejdslohnens minimum, d.v.s. den sum af livsfornödenheder, der er nødvendig til at holde arbejderne i live som arbejder. Hvad lønarbejderen altså erhverver sig ved sit arbejde, forslår kun til at opretholde den nøgne eksistens. Vi vil absolut ikke afskaffe denne personlige tilegnelse af arbejdsprodukterne, der tjener til at opretholde den blotte eksistens, en tilegnelse, der ikke giver noget overskud, som kunne give magt over fremmed arbejde. Vi vil kun ophæve den elendige karakter, som denne tilegnelsesmåde har, hvor arbejderne kun lever for at øge kapitalen, hvor han overhovedet kun lever sådan, som den herskende classes interesse kræver det.

I det borgerlige samfund er det levende arbejde kun et middel til at øge det ophobede arbejde. I det kommunistiske samfund er det ophobede arbejde kun et middel til at gøre arbejderne tilværelse større, rigere, bedre.

¹³ I den engelske udgave 1888 står der i stedet for »nogles udbytning af andre« — »mindretallets udbytning af flertallet«. — *Red.*

I det borgerlige samfund hersker altså fortiden over nutiden, i det kommunistiske hersker nutiden over fortiden. I det borgerlige samfund er kapitalen selvstændig og personlig, mens det arbejdende menneske er uselvstændigt og upersonligt.

Og ophævelsen af dette forhold kalder bourgeoisieiet ophævelse af det personlige og af friheden! Og med rette. Men det drejer sig ganske vist om en ophævelse af bourgeoisieipersonligheden, bourgeoisieiselvstændigheden og bourgeoisieifriheden.

Ved frihed forstår man under de nuværende borgerlige produktionsforhold den fri handel, det fri køb og salg.

Men falder handelen, så falder også den fri handel. Fraserne om den fri handel har, som overhovedet alle bourgeoisieiets bravader om frihed, kun mening, når det drejer sig om den bundne handel, om middelalderens undertrykte borger, men ikke når det drejer sig om den kommunistiske ophævelse af handelen, af de borgerlige produktionsforhold og af bourgeoisieiet selv.

I bliver forfærdet over, at vi vil afskaffe privatejendommen. Men i jeres bestående samfund er privatejendommen ophævet for ni tiendele af dets medlemmer; den eksisterer netop i kraft af, at den ikke eksisterer for ni tiendele. I bebrejder os altså, at vi vil ophæve en ejendom, der som en nødvendig betingelse forudsætter, at det uhyre flertal af samfundets medlemmer ingen ejendom har.

I bebrejder os kort sagt, at vi vil ophæve jeres ejendom. Javist, det er det, vi vil.

Fra det øjeblik, da arbejdet ikke mere kan forvandles til kapital, penge, jordrente, altså til social magt, der kan monopoliseres, d. v. s. fra det øjeblik, da den personlige ejendom ikke mere kan slå om i borgerlig ejendom, fra det øjeblik, erklærer I, er det personlige afskaffet.

I indrømmer altså, at ved »det personlige« tænker I kun på bourgeoisieien, den borgerlige ejendomsbesidder. Og den form for personlighed skal ganske rigtigt afskaffes.

Kommunismen fratager ingen magten til at tilegne sig samfundsmæssige produkter, den ophæver kun magten til — ved hjælp af denne tilegnelse — at udbytte fremmed arbejde.

Man har fremsat den indvending, at når man ophævede privatejendommen, ville alt arbejde standse, og der ville indtræde en tilstand af almindelig dovenskab.

Hvis det var rigtigt, måtte det borgerlige samfund for længst være gået til grunde af sløvhed; for de, der arbejder, tilegner sig ikke noget, og de, der tilegner sig noget, arbejder ikke. Hele indvendingen er ikke andet end en tautologi: at der ikke eksisterer lønarbejde, så snart der ikke mere er nogen kapital.

Alle de indvendinger, der rettes mod den kommunistiske tilegnelses- og produktionsmåde med hensyn til de materielle produkter, anfører man også, når det drejer sig om tilegnelsen og frembringelsen af de åndelige produkter. Ligesom bourgeoisieien mener, at klassejendommens afskaffelse er det samme som selve produktionens afskaffelse, sådan mener han, at afskaffelsen af klassedannelsen er ensbetydende med afskaffelsen af al dannelse overhovedet.

Den dannelse, hvis forsvinden det beklager, er for det vældige flertal kun uddannelsen til at blive en maskine.

Men indlad jer ikke i strid med os, sålænge I som målestok i spørgsmålet om den borgerlige ejendoms afskaffelse anvender jeres borgerlige forestillinger om frihed, dannelse, ret o. s. v. Jeres idéer er selve produkt af de borgerlige produktions- og ejendomsforhold, ligesom jeres retsorden ikke er andet end jeres klassevilje ophøjet til lov, og denne viljes indhold er bestemt af jeres klasses materielle livsbetingelser.

Den egoistiske tankegang, ved hjælp af hvilken I forvandler jeres produktions- og ejendomsforhold fra historiske, forbigående forhold, der skifter med produktionens udvikling, til evige natur- og fornuftlove, den deler I med alle de herskende klasser, der er gået under. Hvad I forstår, når det drejer sig om den antike ejendomsret, hvad I forstår, når det drejer sig om den feudale ejendomsret, det vover I ikke at forstå, så snart det drejer sig om den borgerlige ejendomsret. —

Karl Marx "Kapitalen"

Uddrag af 1. bog, her gengivet fra Rhodos forlagets udgivelse af hele værket, København 1971.

7. Den kapitalistiske akkumulations historiske tendens

Hvad fører så kapitalens oprindelige akkumulation, dvs. dens historiske genesis til? For så vidt den ikke er umiddelbar forvandling af slaver og livegne til lønarbejdere, dvs. rent formaskifte, betyder den kun ekspropriation af de umiddelbare producenter, dvs. opløsning af den privatejendom, der hviler på eget arbejde.

Privatejendom, som modsætning til samfundsmæssig, kollektiv ejendom, består kun dér, hvor arbejdsmidlerne og arbejdets ydre betingelser tilhører privatpersoner. Men alt efter som disse privatpersoner er arbejdere eller ikke-arbejdere, har også privatejendommen en anden karakter.

var en helt igennem ordinær bourgeois: »Handelens love er naturens love og derfor Guds love«. (E. Burke, anf.værk, s.31. 32). Altså ikke noget mærkeligt i, at han, tro mod Guds og naturens love, altid har solgt sig selv på det bedste marked! Man finder i Rev. Tuckers skrifter – Tucker var præst og tory, men i øvrigt et anstændigt menneske og en dygtig politisk økonom – en meget god karakteristik af denne Edmund Burke under hans liberale periode. Med den infame karakterløshed, der hersker nu om dage, og som på det mest devote måde tror på »handelens love«, er det en pligt at brændemærke Burkerne, igen og igen, disse burker, der kun adskiller sig fra deres efterfølgere ved én ting – talent!

249. Marie Augier, »Du Crédit Public«, [Paris 1842, s.265].
250. »Kapital«, siger Quarterly Reviewer, »flyr forvirring og strid og er af ængstelig natur, hvilket er særdeles sandt; men det er en meget ufuldstændig måde at stille problemet på. Kapitalen flyr mangel på profit eller en meget lille profit, på ganske samme vis, som det tidligere blev sagt, at naturen skyer det tomme. Med tilberlig profit er kapitalen meget kæk. 10 pct. som er sikre, vil garantere dens anvendelse overalt; 20 pct., det er utvivlsomt, vil fremkalde ivrighed; 50 pct. positiv forvoventhed, 100 pct. vil gøre den rede til at trampe på alle menneskelige love; 300 pct., og der er ikke den forbrydelse, den vil vige tilbage for, ikke den risiko, den ikke vil løbe, selv med faren for at dens ejere ender i galgen. Hvis forvirring og strid vil give profit, vil den uden at genere sig opmuntre begge. Smugling og slavehandel har givet rigelige beviser på alt, som her er sagt.« (T. J. Dunning, anf.værk s.35, 36).

ter. De uendelige nuancer, der møder en ved første blik, afspejler kun de mellemtilstande, der ligger mellem disse to yderpunkter.

Arbejderens privateje af sine produktionsmidler er grundlaget for smådriften, smådriften er nødvendig betingelse for udviklingen af den samfundsmæssige produktion og arbejderens egen frie individualitet. Rigtig nok eksisterer denne produktionsmåde også under slaveri, livegenskab og andre afhængighedsrelationer. Men den blomstrer kun, slipper kun hele sin energi løs, erobrer den adækvate klassiske form kun dér, hvor arbejderne er fri privatejendomsbesiddere af sine egne og af ham selv brugte arbejdsbetingelser, bonden af marken, han dyrker, håndværkeren af redskabet, som han spiller på som virtuoso.

Denne produktionsmåde forudsætter opsplitning af jorden og de øvrige produktionsmidler. Den udelukker koncentration af de sidstnævnte, såvel som kooperation, arbejdsdeling inden for den samme produktionsproces, samfundsmæssig beherskelse og regulering af naturen, fri udvikling af de samfundsmæssige produktivkræfter. Den er kun forenelig med snævre, spontant fremvoksende grænser for produktionen og samfundet. At ville gøre den permanent ville betyde, som Pequeur med rette siger, »at dekretere den almindelige middelmådighed.« Når den har nået en vis højde, bringer den de materielle midler til sin egen tilintetgørelse til verden. Fra det øjeblik rører der sig kræfter og lidenskaber i samfundets skød, der følger sig bundet af denne produktionsmåde. Den må tilintetgøres, den bliver tilintetgjort. Dens tilintetgørelse, forvandlingen af de individuelle og opslittede produktionsmidler til samfundsmæssigt koncentrede, og deraf forvandlingen af manges dværgagtige ejendom til fås masseagtige ejendom, og heraf ekspropriationen af folkets store masser fra hjem og jord, livsfornødenheder og arbejdsredskaber. Denne frygtelige og vanskelige ekspropriation af folkets masser udgør kapitalens forhistorie. Den omfatter en række voldsmetoder, hvoraf vi kun har ladet de epokegørende passere revy som metoder for

kapitalens oprindelige akkumulation. Ekspropriationen af de umiddelbare producenter gennemføres med den mest skånselsløse vandalisme og drevet af de mest infame, mest smudsige, mest småligt ondsksfulde lidensker. Den gennem eget arbejde erhvervede privatejendommen, der beror på så at sige det enkelte, uafhængige arbejdsindivids sammenvoksning med sine arbejdsbetingsler, bliver fortrængt af den kapitalistiske privatejendommen, der hviler på udbytning af fremmed, men formelt frit arbejde.²⁵¹

Så snart denne transformationsproces i tilstrækkelig dybde og omfang har opløst det gamle samfund, så snart arbejderne er forvandlet til proletarer, deres arbejdsbetingsler til kapital, så snart den kapitalistiske produktionsmåde står på egne ben, opnår den yderligere socialisering af arbejdet og yderligere forvandling af jorden og andre produktionsmidler til samfundsmæssigt udnyttede, dvs. fælles produktionsmidler, og dermed den yderligere ekspropriation af privatejendomsbesidderne, en ny form. Hvad der nu skal eksproprieres, er ikke længere arbejderne, der selv driver sin bedrift, men kapitalisten, der udbytter mange arbejdere.

Denne ekspropriation sker gennem den kapitalistiske produktions egne immanente loves spil, gennem kapitalernes centralisation. En kapitalist slår altid mange ihjel. Hånd i hånd med denne centralisation, dvs. med nogle få kapitalisters ekspropriation af mange, udvikler arbejdsprocessens kooperative form sig i en stadig voksende målestok, den bevidste tekniske anvendelse af videnskaben, den planmæssige udnyttelse af jorden, arbejdsmidlernes forvandling til arbejdsmidler, der kun kan anvendes i fællesskab, økonomiseringen med alle produktionsmidler ved at de anvendes som produktionsmidler i kombineret, samfundsmæssigt arbejde. I stadig højere grad opsluges alle folk af verdensmarkedets net og

251. »Vi er i en situation, der er fuldstændig ny for samfundet... vi stræber imod at adskille enhver slags ejendom fra enhver slags arbejde.« (Sismondi, »Nouveaux Principes de l'Econ. Polit.«, bd.II, s.434).

dermed udvikles det kapitalistiske regimes internationale karakter. Med det stadigt faldende antal kapitalmagnater, der tilraner sig og monopoliserer alle fordele ved denne transformationsproces, vokser mængden af elendighed, undertrykkelse, trældom, degeneration, udbytning, men også vreden hos arbejderklassen, der er i stadig og rivende vækst og som gennem selve den kapitalistiske produktionsproces' mekanisme er blevet skolet, forenet og organiseret. Kapitalmonopolet bliver til lænker for den produktionsmåde, der er blomstret op sammen med og under dets herredømme. Produktionsmidlerne centralisering og arbejdets stigende samfundsmæssige karakter når et punkt, hvor de bliver uforenelige med deres kapitalistiske hylster. Det bliver sprængt. Den kapitalistiske privatejendoms time slår. Ekspropriatorerne eksproprieres.

Den kapitalistiske tilegnelsesmåde – og dermed den kapitalistiske privatejendommen – der fremgår af den kapitalistiske produktionsmåde, er den første negation af den individuelle, på eget arbejde begrundede privatejendommen. Men den kapitalistiske produktion frembringer med en naturproces' nødvendighed sin egen negation. Det er negationens negation. Denne reetablerer ikke privatejendommen, men derimod den individuelle ejendommen på grundlag af den kapitalistiske æra's landvindinger: kooperationen og fællessejet til jorden og til de gennem selve arbejdet producerede produktionsmidler.

Forvandlingen af den opsplittede privatejendommen, der hviler på individernes eget arbejde, til kapitalistisk privatejendommen er naturligvis en proces, der uden sammenligning er mere langvarig, hård og vanskelig end forvandlingen af den kapitalistiske ejendommen, der i realiteten allerede hviler på samfundsmæssig produktionsdrift, til samfundsejendommen. I det første tilfælde drejede det sig om, at nogle få usurpatorer eksproprierede folkets masser, her drejer det sig om at folkets masser eksproprierer nogle få usurpatorer.²⁵²

252. »Industriens udvikling, som viljeløst og modstandsløst fremmes af bourgeoisie, skaber – i stedet for at isolere arbej-

Den moderne koloniseringsteori²⁵³

Den politiske økonomi forveksler af princip to slags privatejendom, der er meget forskellige, og hvoraf den ene beror på producentens eget arbejde, den anden på udnyttelsen af andres arbejde. Den politiske økonomi glemmer, at den sidste slags ikke alene udgør den direkte modsætning til den første, men at den også kun vokser på den førstes grav.

I Vesteuropa, den politiske økonomis oprindelsessted, er den oprindelige akkumulations proces ført mer eller mindre til ende. Det kapitalistiske styre har her enten direkte underordnet sig hele den nationale produktion, eller, hvor forholdene endnu er på et mindre udviklet trin, kontrollerer det i det mindste indirekte de samfundslag, der er knyttet til den antikverede produktionsmåde, som i en tilstand af forfald eksisterer ved siden af det kapitalistiske regime. På denne kapitalens etablerede verden anvender den politiske økonom med desto mere ængstelig iver og desto større salvelse den førkapitalistiske verdens rets- og ejendomsforstillinger, jo mere højlødt kendsgerningerne modsiger hans ideologi.

Anderledes i kolonierne. Det kapitalistiske styre støder der overalt på den hindring, der består i producenten, som, idet han er besiddet af sine egne arbejdsbetingelser, beriger sig selv ved sit arbejde i stedet for kapitalisten. Modsigelsen mellem disse to diametralt modsatte økonomiske systemer viser sig her praktisk ved kampen imellem dem. Hvor kapitalisten har moderlandets magt i ryggen, søger han med vold at rydde den produktions- og tilegnelsesmåde af vejen, der hviler på eget arbejde. Den

253. Det drejer sig her om virkelige kolonier, jomfruelig jord, der bliver koloniseret gennem frie indvandrere. USA er, økonomisk talt, fortsat kun Europas koloniland. Hertil hører i øvrigt også sådanne plantager af ældre dato, hvor slaveriets ophævelse helt har revolutioneret forholdene.

derne i konkurrence – deres revolutionære samling i associationen. Med storindustriens udvikling bliver altså selve grundlaget for bourgeoisiets måde at producere og tilegne sig produkterne på slået bort under det. Det producerer først og fremmest sine egne banemænd. Bourgeoisiets udder og proletariatets sejr er lige uundgåelige . . . Af alle de klasser, som i dag står over for bourgeoiset, er det kun proletariatet, der er en virkelig revolutionær klasse. De andre klasser smuldrer hen og forsvinder, efterhånden som storindustrien trænger frem, men proletariatet er storindustriens alleregentligste produkt.

Middelstanden, småfabrikanterne, de småhandlende, håndværkerne, bønderne, alle bekæmper de bourgeoiset for at sikre deres eksistens som middelstand mod undergang . . . de er reaktionære, de søger at dreje historiens hjul tilbage» (Karl Marx og Friedrich Engels: Det kommunistiske Manifest, København 1946, s.33–34, s.31).

samme interesse, som i moderlandet bestemmer kapitalens syko-fant, den politiske økonom til teoretisk at erklære den kapitalistiske produktionsmåde for dens egen modsætning, den samme interesse får ham her »to make a clean breast of it« (sige tingene som de er) og højlydt proklamere modsætningen mellem de to produktionsmåder. Med dette for øje påviser han, hvorledes udviklingen af arbejdets samfundsmæssige produktivkraft, kooperation, arbejdsdeling, anvendelse af maskiner i stor målestok osv. er umulig uden ekspropriation af arbejderne og den hertil svarende forvandling af deres produktionsmidler til kapital. Til fordel for den såkaldte nationens rigdom søger han efter kunstige midler til at fremkalde folkets fattigdom. Hans apologetiske panser går her i opløsning stykke for stykke som mørt tønd.

Det er E. G. Wakefields store fortjeneste, ikke at have opdaget et eller andet nyt om kolonierne²⁵⁴, men i kolonierne at have opdaget sandheden om de kapitalistiske forhold i moderlandet. Lige som protektionssystemet i sin oprindelse²⁵⁵ tilstræber fabrikation af kapitalister i moderlandet, tilstræber Wakefields koloniseringsteori, som England en overgang forsøgte at føre ud i livet ad lovgivningens vej, fabrikation af lønarbejdere i kolonierne. Det kalder han for »systematic colonization« (systematisk kolonisering).

Først og fremmest opdagede Wakefield i kolonierne, at besiddelse af penge, livsfornødenheder, maskiner og andre produktionsmidler endnu ikke stempler et menneske som kapitalist, når resten mangler, nemlig lønarbejderen, det andet menneske, der er tvunget til at sælge sig frivilligt. Han opdagede, at kapitalen ikke er en ting, men en gennem ting formidlet samfundsmæssig relation mellem

254. De få lysglimt hos Wakefield om koloniernes eget væsen er helt og aldeles foregrebet af Mirabeau père (dædredre), fysionkraterne og på et endnu langt tidligere tidspunkt af engelske økonomer.

255. Det bliver senere en midlertidig nødvendighed i den internationale konkurrencekamp. Men hvad end motivet må være, følgerne af systemet bliver de samme.

lem personer.²⁵⁶ Hr. Peel, klager han, bragte produktionsmidler og midler til livets opretholdelse til et beløb af 50 000 pd.st. ud af England til Swan River, Nyholland (æld. betegn. for australske fastland). Hr. Peel var så forudseende desforuden at medbringe 3 000 personer af den arbejdende klasse, mænd, kvinder og børn. Da de var ankommet til bestemmelsesstedet »forblev Hr. Peel uden en tjener til at rede sin seng eller hente vand fra floden.«²⁵⁷

Ulykkelige hr. Peel, der forudså alt, blot ikke eksporten af engelske produktionsforhold til Swan River!

Til forståelse af de af Wakefields opdagelser, der nu følger, to indskudte bemærkninger på forhånd. Det vides: Produktionsmidler og midler til livets opretholdelse som den umiddelbare producents ejendom er ikke kapital. De bliver til kapital alene under betingelser, hvor de samtidigt tjener som midler til at udbytte og beherske arbejderne. Men denne deres kapitalistiske sjæl er imidlertid i den politiske økonoms hjerne så inderligt forbundet med deres stofflige substans, at han under alle omstændigheder døber dem til at være kapital, også hvor de direkte er det modsatte. Således hos Wakefield. Videre: Opsplitningen af produktionsmidlerne som individuel ejendom hos et stort antal arbejdere, indbyrdes uafhængige og som arbejder for sig selv, kalder han for lige deling af kapitalen. Det går den politiske økonom som feudaljuristen. Den sidstnævnte klistrede også sine feudale retsetiketter på rene pengeforhold.

»Hvis«, siger Wakefield, »man antog, at alle medlemmer af samfundet var i besiddelse af lige store dele kapital

256. »En neger er en neger. Under visse omstændigheder bliver han en slave. En mule (bomuldsspindemaskine) er en maskine til at spinde bomuld. Kun under visse omstændigheder bliver den kapital. Uden for disse omstændigheder er den ikke mere kapital, end guld i sig selv er penge eller at sukker er prisen på sukker ... Kapitalen er en samfundsmæssig produktionsrelation. Den er en historisk produktionsrelation.« (Karl Marx, »Lohnarbeit und Kapital«, »N[eu]e Rh[einische] Zeitung«, nr. 266 af 7. april 1849. (Se Dietz udg. bd 6, s. 407 og 408),

257. E. G. Wakefield, »England and America«, bd. II, s. 33.

tal ... ville ingen have et motiv til at akkumulere mere kapital, end han kunne bruge med sine egne hænder. Dette er i en vis udstrækning tilfældet i de nye amerikanske kolonier (settlements), hvor en lidenskab for at besidde jord forhindrer eksistensen af en klasse af lønarbejdere.«²⁵⁸

Så længe arbejderen altså kan akkumulere til sig selv, og det kan han, sålænge han forbliver ejer af sine produktionsmidler, er den kapitalistiske akkumulation og den kapitalistiske produktionsmåde umulig. Den klasse lønarbejdere, der er uundværlig herfor, mangler. Hvorledes etablerede man nu i det gamle Europa hos arbejderen ekspropriationen af hans arbejdsbetingelser og dermed kapital og lønarbejde? Gennem en kontrakt social (samfundskontrakt) af ganske original art.

»Menneskeheden har anvendt et ... enkelt påfund til at fremme akkumulering af kapital«, der naturligvis lige siden Adams tid foresvævede menneskeheden som dens endelige og eneste formål; »de delte sig i ejere af kapital og ejere af arbejde ... Denne deling var resultatet af forståelse og kombination (concert and combination)«²⁵⁹

Kort sagt: Menneskeheden store flertal eksproprierede sig selv til ære for »akkumuleringen af kapital«. Nu skulle man tro, at denne selvornægtende fanatismes instinkt især i kolonierne rigtigt måtte slå til skaglerne de eneste steder, hvor der findes mennesker og omstændigheder, der ville kunne overføre en kontrakt social fra drømmenes rige til virkelighedens. Men hvad skal man overhovedet med den »systematiske kolonisering« i modsætning til den spontane? Alligevel, alligevel:

»I Nordstaterne i den amerikanske Union er det tvivlsomt, om blot en tiendedel af befolkningen ville falde ind under kategorien lønarbejdere ... I England ... udgør lønarbejderne befolkningens store flertal.«²⁶⁰

Ja, den arbejdende menneskeheds trang til selvekspropriering til ære for kapitalen eksisterer i så ringe grad, at

258. anf.værk bd.I, s.17.

259. anf.værk s.18.

260. anf.værk s.42, 43, 44.

slaveri, selv ifølge Wakefield, er det eneste naturlige og spontane grundlag for kolonirigdommen. Hans systematiske kolonisering er en ren pis aller (nødhjælp), da han nu engang har at gøre med den frie og ikke med slaver.

»De første spanske kolonister i Santo Domingo fik ingen arbejdere fra Spanien. Men uden arbejdere« (dvs. uden slaver) »ville deres kapital være gået til grunde, eller i det mindste, ville hurtigt være svundet ind til den ringe mængde, den enkelte kunne beskæftige med sine egne hænder. Dette er faktisk sket i den seneste koloni, englændere har grundlagt – the Swan River Settlement – hvor en stor mængde kapital i form af udsæd, redskaber og kvæg er gået til grunde som følge af mangel på arbejdere til at bruge den, og hvor ingen kolonist har bevaret mere kapital, end han kan anvende med sine egne hænder.«²⁶¹

Vi så: Ekspropriationen af hjem og jord hos befolkningens store flertal udgør grundlaget for den kapitalistiske produktionsmåde. En fri kolonis væsen består derimod i, at den altovervejende del af jorden endnu er folkeeje, og at enhver kolonist derfor kan forvandle en del deraf til sin privatejendom og sit individuelle produktionsmiddel uden derved at forhindre kolonister, der kommer senere end han, i at foretage den samme operation.²⁶² Dette er hemmeligheden både ved koloniernes blomstring og ved deres kræftskade – deres modstand mod at kapitalen slår sig ned.

»Hvor jord er meget billig og alle mennesker er fri, hvor enhver, der måtte ønske det, med lethed kan få et stykke jord for sig selv, er arbejdet ikke blot meget dyrt i forhold til arbejderens andel i produktet, men vanskeligheden består i at få fat i kombineret arbejde til en hvilken som helst pris.«²⁶³

Da adskillelsen af arbejderen fra arbejdsbetingelserne og deres rod, jorden, endnu ikke eksisterer i kolonierne

261. anf.værk bd.II, s.5.

262. »Jord, for at være et element i kolonisering, må ikke blot være udnyttet, men den må være offentlig eje, der kan forvandles til privateje.« (anf.værk, bd.II, s.125).

263. anf.værk bd.I, s.247.

eller kun sporadisk eller med begrænset spillerum, eksisterer heller ikke landbrugets løsgørelse fra industrien, og heller ikke ødelæggelsen af hjemmeindustrien på landet, og hvor skal så det indre marked for kapitalen komme fra?

»Ingen del af befolkningen i Amerika er udelukkende agrikol, med undtagelse af slaver og deres anvendere, der kombinerer kapital og arbejde i specielle former for arbejde. Frie amerikanere, der dyrker jorden, driver mange andre beskæftigelser på samme tid. En del af de møbler og redskaber, som de anvender, har de sædvanligvis selv fremstillet. De bygger ofte deres egne huse og bringer produktet af deres egen flid til markedet, uanset afstanden. De er spindere og vævere, de koger sæbe og støber lys, og de fremstiller også i mange tilfælde selv sko og har en beskæftigelse ved siden af en smeds, en møllers og en købmands arbejde.«²⁶⁴

Med den slags originaler, hvor finder kapitalisten så et felt, hvor han kan gå og forsage«?

Det skønneste ved den kapitalistiske produktion består i, at den ikke blot hele tiden reproducerer lønarbejderen som lønarbejder, men at den i forhold til kapitalens akkumulation altid producerer en relativ overbefolkning af lønarbejdere. På denne måde bliver loven om arbejdsefterspørgsel og -tilbud holdt på rette spor, lønsvingningerne fastholdt inden for de grænser, der passer den kapitalistiske udbytning, og endelig garanteres arbejderens så uundværlige sociale afhængighed af kapitalisten, et absolut afhængighedsforhold, som den politiske økonomi hjemme, i moderlandet, bredflabet kan lyve om til et frit kontraktforhold mellem køber og sælger, mellem lige uafhængige vareindehavere, indehavere af varen kapital og varen arbejde. Men i kolonierne revner det smukke blændværk. Den absolutte befolkning vokser her langt hurtigere end i moderlandet, idet mange arbejdere fødes som voksne, og alligevel er arbejdsmarkedet altid underforsynet. Loven om arbejdsefterspørgsel og -tilbud

264. anf.værk s.21, 22.

går i stykker. På den ene side kaster den gamle verden hele tiden kapital ind, opsat på at udbytte og higende efter at komme til at »forsage«; på den anden side støder den regelmæssige reproduktion af lønarbejdere som lønarbejdere på de mest uforkammede og delvis uovervindelige hindringer. Hvad skal der blive af produktionen af overskydende lønarbejde i forhold til kapitalens akkumulation! Han, der er lønarbejder i dag, bliver i morgen til en bonde eller håndværker, der arbejder for sig selv. Han forsvinder fra arbejdsmarkedet, men – ikke ind i workhouse't. Denne stadige forvandling af lønarbejderne til uafhængige producenter, der i stedet for at arbejde for kapitalen, arbejder for sig selv, og i stedet for at berige d'herrer kapitalister beriger sig selv, virker på sin side tilbage på tilstandene på arbejdsmarkedet på overordentlig skadelig vis. Ikke alene forbliver udbytningsgraden af lønarbejderen uanstændigt lav. Lønarbejderen mister oven i købet sammen med afhængighedsforholdet også afhængighedsfølelsen over for den forsagende kapitalist. Deraf alle de misforhold, som vor E. G. Wakefield så trohjertet, så veltalende og rørende skildrer.

Tilbudet af lønarbejde, klager han, er hverken konstant eller regelmæssigt og det slår heller ikke til. Det »er hele tiden ikke blot lille, men også usikkert.«²⁶⁵

»Selv om det produkt, der skal deles mellem kapitalist og arbejder, er stort, tager arbejderen så stor en del, at han snart bliver kapitalist... Kun få, selv de, der lever usædvanligt længe, kan akkumulere store mængder af rigdom.«²⁶⁶

Arbejderne tillader ligefrem ikke kapitalisten det afsavn at undlade at betale størstedelen af deres arbejde. Og det hjælper ham ikke, selv om han har været så snedig at importere også sine egne lønarbejdere fra Europa sammen med sin egen kapital.

»De hører snart op med at være lønarbejdere; de... bliver selvstændige jordbesiddere, hvis ikke direkte

265. anf.værk bd.II, s.116.

266. anf.værk bd.I, s.131.

konkurrenter til deres gamle mestre på arbejdsmarkedet.«²⁶⁷

Men det er jo skrækkeligt! Denne hædersmand til kapitalist har selv fra Europa for sine egne gode penge importeret sine egne skinbarlige konkurrenter. Her hører virkelig alting op! Det er derfor ikke mærkeligt, at Wakefield klager over manglende afhængighedsforhold og afhængighedsfølelse hos lønarbejderne i kolonierne. Som følge af de høje lønninger, siger Wakefields elev, Menivale, findes der i kolonierne et indtrængende ønske om billigere og mere ydmygt arbejde, efter en klasse, kapitalisterne kan diktere deres betingelser, i stedet for at få dem dikteret af den ... I lande med gammel civilisation er arbejderer, selv om han er fri, naturlovmæssigt afhængig af kapitalisten; i kolonierne må denne afhængighed skabes ved kunstige midler.²⁶⁸

267. anf.værk bd.II, s.5.

268. Merivale, anf.værk bd.II, s.235-314, spredt citeret. Selv den blide frihandels- og vulgerøkonom Molinari siger: »I kolonierne, hvor slaveriet er blevet ophævet, uden at man erstattede tvangsarbejdet med en tilsvarende mængde frit arbejde, så man det modsatte ske af det, som dagligt udspiler sig for vore øjne. Man så de almindelige simple arbejdere udbytte industriens entreprenører, kræve lønninger af dem, der ikke stod i noget forhold til den retmæssige andel af produktet, der tilkom dem selv i produktet. Da plantagejerne var ude af stand til at få en pris for deres sukker, der kunne dække lønstigningen, blev de tvunget til at skaffe det overskydende først fra deres egen profit, siden fra deres kapital. En mængde plantageejere er på denne måde blevet ruineret, andre har lukket deres virksomhed for at undgå den overhængende ruin ... Det er utvivlsomt bedre at se akkumulationer af kapital gå til grunde frem for generationer af mennesker« (hvor generøst, hr. Molinari!) »men ville det ikke være bedre, hvis ingen af dem gik til grunde?« Hr. Molinari, hr. Molinari! Hvad bliver der så ud af de 10 bud, af Moses og profeterne, af loven om tilbud og efterspørgsel, hvis i Europa »entreprenøren« kan skære ned på arbejderens part légitime (retmæssige andel) og i Vestindien arbejderer skære entreprenøren's ned! Og hvad er, om jeg må spørge, denne »part légitime«, som kapitalisten i Europa, ifølge hvad De selv indrømmer, dagligt ikke betaler? Det trækker gevaldigt i hr. Molinari for at lade politiet sætte den ellers automatisk virkende lov om tilbud og efterspørgsel i rigtig gænge derovre, i kolonierne, hvor arbejderne er »simple« nok til at »udbytte« kapitalisterne.

Hvad er nu konsekvensen, ifølge Wakefield, af denne sørgelige tilstand i kolonierne? En »tendens til spredning,« af producenter og nationalformue, »der leder til barbari.«²⁶⁹

Produktionsmidlernes opsplitning blandt talløse besiddere, der arbejder for sig selv, tilintetgør sammen med centralisationen af kapitalen ethvert grundlag for kombineret arbejde. Ethvert langsigtet foretagende, der strækker sig over flere år og kræver investering af fast kapital, støder på vanskeligheder, når det skal realiseres. I Europa tøver kapitalen ikke et øjeblik, thi arbejderklassen udgør dens levende tilbehør, altid til stede i overmål, altid til rådighed. Men i kolonilanden! Wakefield fortæller en yderst smertelig anekdote. Han underholdt sig med nogle kapitalister fra Kanada og staten New York, hvor indvandreringsbølgerne tilmed ofte kommer til stilstand og efterlader et bundfald af »overskydende« arbejdere.

»Vor kapital«, sukker en af melodramaets personer »lå rede til mange operationer, der kræver et betydeligt tidsrum for at blive ført til ende; men vi kunne ikke gå i gang med sådanne operationer med arbejdere, som, det vidste vi, snart ville forlade os. Havde vi kunnet være sikre på at fastholde disse indvandrede arbejdere, ville vi have været glade for at engagere dem og det straks og til en høj pris; og vi ville have engageret dem, selv om vi havde været sikre på, at de ville forlade os, forudsat vi havde kunnet være sikre på en ny forsyning, når som helst vi ville få brug herfor.«²⁷⁰

Efter at Wakefield har sat det engelske kapitalistiske landbrug og dets »kombinerede« arbejde i pompøs kontrast til det amerikanske med dets spredte bondebrug, kommer han til at plumpe ud også med medaljens bagside. Han skildrer de amerikanske folkemasser som velstående, uafhængige, foretagsomme og relativt dannede, mens »den engelske landbrugsarbejder er en ynkelig stakkel (a miserable wretch), en pauper ... I hvilke

269. Wakefield anf.værk bd.II, s.52 («a Barbarising tendency of dispersion«).

270. anf.værk bd.I, s.191, 192.

lande, bortset fra Nordamerika og nogle nye kolonier, ligger lønnen for frit arbejde, anvendt i landbruget, ret meget over, hvad der er nødvendigt for arbejderens blotte eksistens? ... Det er hævet over enhver tvivl, at farmerens heste i England, der er en værdifuld ejendom, bliver langt bedre ernæret end engelske landbrugsarbejdere og småbønder (peasants).²⁷¹

Men never mind, nationens rigdom er nu engang ifølge sin natur identisk med folkets fattigdom og elendighed.

Hvordan skal man så lægge de antikapitalistiske kræftskader i kolonierne? Hvis man på én gang forvandlede al jord fra folkeejendom til privatejendom, tilintetgjorde man ganske vist nok ondets rod, men også – kolonien. Kunsten består i at slå to fluer med ét smæk. Lad regeringen fastsætte en pris på den jomfruelige jord, der er uafhængig af loven om tilbud og efterspørgsel, en kunstig pris, der tvinger indvandrerne til at lønarbejde længere tid, indtil han har kunnet tjene penge nok til at købe sin egen jord²⁷² og forvandle sig til uafhængig bonde. Det fond, der opstår ved, at jordene sælges til en pris, der er relativt prohibitivisk (forhindrende) for lønarbejderen, dvs. dette pengesfond, der er presset ud af arbejdslønnen under krænkelse af den hellige lov om tilbud og efterspørgsel, skal regeringen så på den anden side anvende, efterhånden som fonden øges, til at importere have-nots (besiddelsesløse) fra Europa til kolonierne og således sørge for, at hr. kapitalistens lønarbejdsmarked bliver holdt selvforsynet. Under disse omstændigheder tout sera pour le mieux dans le meilleur des mondes possibles.^{272a}

271. anf.værk bd.I, s.47, 246.

272. »Det er, følger I til, takket være tilegnelsen af jord og kapitaler, at mennesket, der ikke har andet end sine arme, finder beskæftigelse og skaffer sig en indkomst ... det forholder sig omvendt, det er takket være den individuelle tilegnelse af jorden, at det sker, at menneskene kun har deres arme ... Når I anbringer et menneske i et tomrum, berøver I ham luften. Sådan optræder I, når I bemægtiger jer jord ... Det er at anbringe mennesket i et rum, tømt for al rigdom, for at lade det leve kun af jeres nåde og vilje» (Colins, anf.værk bd.III, s.267-271 spredt citeret).

272a. »Alt vil være til det bedste i den bedste af de mulige verdner« – citat fra Voltaires roman »Candide«. – Red.

Dette er den »systematiske koloniserings« store hemmelighed.

»Ifølg denne plan«, udbryder Wakefield med triumf i stemmen, »må tilførslen af arbejde være konstant og regelmæssig; thi, for det første, eftersom ingen arbejder vil være i stand til at skaffe sig jord, inden han har arbejdet for penge, vil alle indvandrende arbejdere, idet de for en tid arbejder for penge og i fællesskab, producere kapital til beskæftigelse af flere arbejdere; for det andet, fordi enhver arbejder, der er holdt op med at arbejde for løn og som er blevet besiddet af jord, ved at købe jord ville skabe et fond til at bringe nyt arbejde til kolonien«.²⁷³

Den af staten oktrojerede pris på jord må naturligvis være »tilstrækkelig« (sufficient price), dvs. være så høj, at »den forhindrer arbejderne i at blive uafhængige jordbesiddere, inden andre er fulgt efter for at overtage deres plads« på lønarbejdsmarkedet.²⁷⁴ Denne »tilstrækkelige pris på jord« er blot en eufemistisk omskrivelse af de løsepenge, arbejderen betaler kapitalisten for tilladelsen til at trække sig tilbage på landet fra lønarbejdsmarkedet. Først må han skaffe hr. kapitalisten »kapital«, så at han kan udbytte flere arbejdere, og derpå stille et »substitut« på arbejdsmarkedet, som regeringen på hans bekostning ekspederer over havet til hans tidligere hr. kapitalist.

Det er særdeles betegnende, at den engelske regering i årevis har benyttet denne af hr. Wakefield specielt til brug i kolonilande foreskrevne metoder for »oprindelig akkumulation«. Fiaskoen var naturligvis lige så forsmædelig som Peel's banklov.^{274a} Det eneste, der skete, var, at

273. Wakefield, anf.værk bd.II, s.192.

274. anf.værk s.45.

274a. Lov af 1844 på initiativ af Robert Peel til ordning af Bank of Englands stilling. Specielt indeholdt loven bestemmelser om bankdækningen og omfanget af cirkulerende banknoter (seddelpenge, der udstedes og sættes i omløb af notebanker). Det viste sig dog nødvendigt under økonomiske kriser midlertidigt at ophæve 1844-loven og forøge antallet af de banknoter, der ikke var dækning for i guld. – Red.

udvandringsstrømmen blev ledet væk fra de engelske kolonier over mod De forenede Stater. I mellemtiden havde den kapitalistiske produktions fremskridt i Europa, ledsaget af voksende regeringstryk, gjort Wakefields opskrift overflødig. På den ene side efterlader den uhyre og uafbrudte menneskestrøm, der år ud og år ind tvinges til Amerika, stagnerende aflejringer i Amerikas forenede Staters øststater, idet udvandringsbølgen fra Europa kaster menneskene hurtigere ud på arbejdsmarkedet dér, end udvandringsbølgen mod Vesten kan spule dem væk. På den anden side har Den amerikanske Borgerkrig medført en kolossal offentlig gæld og med den er fulgt skattetryk, frembringelse af et finansaristokrati af den gemeneste art, bortskænkning af en uhyre del af statens jord til spekulantsekskaber til udnyttelse af jernbaner, bjergværker osv. – kort sagt den hurtigst tænkelige centralisation af kapitalen. Den store republik er altså ophørt med at være det forjættede land for udvandrende arbejdere. Den kapitalistiske produktion går frem derovre med kæmpeskridt, selv om lønsænkning og lønarbejdernes afhængighed endnu langtfra er blevet bragt ned til det europæiske normalniveau. Den engelske regerings skamløse salg til spotpriser af den udyrkede kolonijord til aristokrater og kapitalister, som Wakefield selv så højlydt fordømmer, har især i Australien,²⁷⁵ sammen med den strøm af mennesker, som the gold-diggings (steder, hvor der er fundet guld) trækker til og den konkurrence, som importen af engelske varer påfører selv den mindst håndværker, frembragt en tilstrækkelig »relativ arbejderoverbefolkning«, således at næsten hver postdamper bringer jobsposten om overfyldning af det australske arbejdsmarked – »glut of the Au-

275. Så snart Australien var blevet sin egen lovgiver, udstedte man love, der selvsagt var gunstige for kolonisterne, men det engelske bortsalg til spotpriser af jord, der jo var sket, står i vejen. »Det første og vigtigste mål, som den nye jordlov af 1862 tilstræber, er at give øgede lettelser for befolkningens bosættelse.« (»The Land Law of Victoria, by the Hon. G. Duffy, Minister of Public Lands«, London 1862 [s.3]).

stralian labourmarket« – og prostitutionen trives der stedvis lige så frodigt som på Haymarket i London.

Imidlertid skal vi ikke på dette sted beskæftige os med koloniernes tilstand. Det eneste, der interesserer os, er den hemmelighed, den gamle verdens politiske økonomi opdagede i den nye verden og højt proklamerede: nemlig den, at kapitalistisk produktions- og akkumulationsmåden, at kapitalistisk privatejendom, betinger tilfølgelig også kapitalistisk privatejendom, beror på eget arbejdsindsættelse af den privatejendom, der beror på eget arbejde, dvs. betinger ekspropriation af arbejderen.